

Nr 26

Jordbruksutskottets betänkande med anledning av motion om tryggande av möjligheterna till uppodling av nedlagd åkermark.

I motionen 1971: 270 av herrar Nilsson i Agnäs och Petersson i Gäddvik (båda m) vari hemställda att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller att Kungl. Maj:t vidtar åtgärder i syfte att i ett avspärrnings- eller annat krisläge trygga möjligheterna till snabb uppodling av tidigare åkermark.

Utskottet har inhämtat yttranden över motionen från lantbruksstyrelsen och skogsstyrelsen. Se bilaga till detta utlåtande.

Utskottet. I motionen påtalas de risker för vårt lands försörjning i händelse av avspärrning eller annat krisläge som är förknippade med den fortgående nedläggningen av åkermark. Sedan den gamla åkerarealen växt igen med buskar och ris tar det lång tid att ånyo göra marken produktiv. Genom att hålla en viss del av jorden öppen och fri kunde enligt motionärernas mening en jordreserv skapas, färdig för snabb uppodling och tillgänglig för spannmåls- och höavkastning.

Frågan om åkerreserv eller jordbank togs upp i ett par motioner vid 1969 års riksdag. I anslutning härtill erinrade jordbruksutskottet (JoU 1969: 22) om att frågan varit föremål för övervägande i 1960 års jordbruksutredning. Något förslag om att införa ett jordbankssystem framfördes emellertid inte. Det program för jordbrukets produktionsanpassning som på grundval av jordbruksutredningens förslag antogs av riksdagen år 1967 innefattade således inte något dylikt system. Lantbruksstyrelsen anförde i remissutlåtande över ifrågavarande motioner att en åkerreservering måste förknippas med en prövning som blir både administrativt krävande och kostsam. Enligt styrelsens mening borde verkningarna av gällande produktionspolitiska program i fråga om produktionsanpassning prövas under en något längre period innan en eventuell ändring vidtogs. Det lantbruksregister, som var under uppbyggnad, borde under tiden kunna ge ökad information om bl. a. takten i nedläggningen av jordbruksmark och de faktorer som inverkar därpå. Vad särskilt gällde frågan om återförande av markresurserna till jordbruket vid en ändrad marknadssituation fann lantbruksstyrelsen dåvarande utvecklingstrender visa att risk ej förelåg för att produktionen inom överskådlig tid skulle underskrida den av riksdagen år 1967 angivna lägsta nivån för landets självförsörjning. Bl. a. mot bakgrund av

det anförda fann utskottet ej tillräckliga skäl att överväga någon ändring av riktlinjerna för den pågående produktionsanpassningen inom jordbruket. Utskottet avstyrkte därför motionsyrkandet. Riksdagen beslutade i enlighet härmed.

I remissyttrande över nu väckt motion i frågan framhåller lantbruksstyrelsen att uppgifter från det nya lantbruksregistret synes utvisa att nedläggningen av åkerjord försiggår i en långsammare takt än som tidigare förmodats. Enligt styrelsens bedömning förefaller det sålunda numera mest troligt att den år 1980 kvarstående åkerarealen kommer att uppgå till 2,5—2,7 milj. ha i stället för ca 2,0 milj. ha som ännu för ett par år sedan ansågs troligt. I sammanhanget nämner styrelsen också de förslag till stödåtgärder beträffande jordbruket i norra Sverige som nyligen förelagts riksdagen (prop. 1971: 74), vilka förslag enligt styrelsens uppfattning torde vara ägnade att åtminstone dämpa den nedåtgående trenden i produktionsutvecklingen inom det norrländska jordbruket. Styrelsen erinrar även om den utredning om landskapsvård i odlingsbygder som nyligen framlagts av en arbetsgrupp inom naturvårdsverket och som f. n. är föremål för remissbehandling. Ifrågasättande utredning har beräknat att 120 000 ha av de arealer som väntas år 1980 inte längre vara utnyttjade för jordbruk är av sådant värde från landskapsvårdssynpunkt att de bör bibehållas öppna. Med hänvisning till det anförda anser lantbruksstyrelsen behov inte föreligga av de i motionen begärda åtgärderna.

Mot bakgrund av vad i ärendet utretts finner utskottet inte tillräckliga skäl att i anledning av motionen 1971: 270 föreslå någon särskild åtgärd från riksdagens sida i hithörande fråga. Utskottet vill emellertid i detta sammanhang erinra om jordbruksutskottets av riksdagen tidigare biträdade uttalanden rörande motioner i närliggande ämne, där utskottet framhöll att bl. a. från jordbruksekonomisk synpunkt god åkerjord i goda lägen givetvis såvitt möjligt borde bibehållas för fortsatt jordbruksproduktion. Utskottet anförde därvid att det sålunda framstod som tämligen självklart att man inte borde ta högvärdig jordbruksmark i anspråk för tätbebyggelseändamål, om en från samhällsbyggandets synpunkter likvärdig lösning kunde åstadkommas på annan för jordbruket mindre värdefull mark (JoU 1969: 21).

Under åberopande av det anförda hemställer utskottet
att riksdagen lämnar motionen 1971: 270 utan åtgärd.

Stockholm den 15 april 1971

På jordbruksutskottets vägnar

NILS G. HANSSON

Vid detta ärendes slutbehandling har närvarit: herrar Hansson i Skegrie (c), Mossberger (s), Persson i Skänninge (s)*, Antby (fp), Johanson i Västervik (s), Hedin (m)*, Magnusson i Grebbestad (s), Augustsson (s), Krönmark (m)*, fru Lindberg (s), herrar Larsson i Borrby (c)*, Johanson i Holmgården (c), Berndtsson i Bokenäs (fp), Andersson i Storfors (s)* och fru Theorin (s).

* Ej närvarande vid justeringen.

Bilaga

Yttranden över motionen 1971: 270

Lantbruksstyrelsen (19.3.1971)

Lantbruksstyrelsen framhåller i anledning av motionen att liknande tankegångar framfördes i motioner (I: 241 och II: 268) till 1969 års riksdag (JoU 1969: 22). I sitt yttrande i anledning av dessa motioner anförde lantbruksstyrelsen bl. a. följande om överförande av mark till s. k. åkerreserv:

1.1. Den produktionsbegränsade effekten

Den samlade effekten i fråga om produktionsbegränsning genom införandet av en åkerreserv torde för svenska förhållanden vara osäker. Effekten torde bli starkt beroende av systemets utformning och omfattning. Av speciell vikt är att en eventuell reserv inte bör omfatta mark som kan användas för förstärkning av utvecklingsbara enheter. Jordbruksjord som även utan ett system med åkerreserv skulle permanent nedläggas bör inte heller ingå. En riksomfattande avgränsning av den åker, som lämpligen bör ingå i en eventuell reserv, måste te sig svår. Att göra en objektiv och rättvis bedömning i ärenden av detta slag torde likaså bli svårt.

En åkerreserv som innehåller stora arealer bättre jordbruksjord leder visserligen snabbt till minskad produktionsvolym men också till ett ur samhällets synpunkt felaktigt resursutnyttjande. Enligt styrelsens mening bör därför en eventuell reserv inte innehålla högproduktiva och välbelägna arealer utan främst jordar av marginell karaktär. En sådan reserv måste dock ges stor areell omfattning för att leda till nämnvärt produktionsbortfall. En dylik reservering måste vidare förknippas med en noggrann prövning i varje enskilt fall och således bli administrativt arbetskrävande och kostsam. Att genomföra en reservering av detta slag måste bli ett arbete som sträcker sig över flera år.

Lantbruksstyrelsen anser att verkningarna av 1967 års jordbrukspolitiska program i fråga om produktionsanpassning först bör prövas under en något längre period innan en eventuell ändring vidtas. Under denna period bör data från det nyinrättade lantbruksregistret ge ökad information om bl. a. takten i nedläggningen av jordbruksmark och faktorer som inverkar härpå.

1.3. Aterförandet av markresurserna till jordbruksproduktion vid en ändrad marknadssituation

Enligt vid lantbruksstyrelsen gjorda bedömningar — med en länsvis inventering av på längre sikt odlingsvärd åker — kan åkerarealen komma att minska från f. n. ca 3 milj. till ca 2 milj. ha 1980. Andra prognoser på grundval av trendberäkningar har givit något större kvarstående areal. Den förväntade nedläggningen kommer främst att omfatta lågproduktiva arealer och områden, som redan nu brukas extensivt. Det sålunda förväntade produktionsbortfallet kan till stor del kompenseras av den produktionsökning på kvarstående arealer, som den produktionstekniska utvecklingen möjliggör. Nuvarande utvecklingstrender visar enligt lantbruksstyrelsens mening att inom överskådlig tid risk ej föreligger för att produktionen skall underskrida den i 1967 års jordbrukspolitiska program antydda lägsta nivån för landets självförsörjning.

Angående frågan om behovet av ökning framdeles av den svenska jordbruksproduktionen ur globalt perspektiv hänvisar styrelsen till departementschefens uttalande i prop. 1967: 95.

1.4. Allmänt

Lantbruksstyrelsen vill i detta sammanhang även hänvisa till en av 1968 års jordbrukskommitté upprättad promemoria om för- och nackdelar med olika former av jordbank och slaktpremier. Typexempel har där konstruerats som belyser de problem, som är förknippade med införandet av dessa. Exempelen syftar i första hand till att belysa effekterna vid en minskning av mjölkproduktionen motsvarande nuvarande exportöverskott utan ökning av spannmålsöverskotten.

Med hänvisning till bl. a. det anförda ansåg lantbruksstyrelsen att behov av den i den ifrågavarande motionen begärda utredningen om inrättande av en s. k. åkerreserv inte förelåg.

Lantbruksstyrelsen framhåller vidare att sedan förenämnda yttrande avgavs år 1969 har av det nya lantbruksregistret framkommit att nedläggningen synes försiggå i en långsammare takt än som tidigare förmodats. Det synes sålunda numera mest troligt att den år 1980 kvarstående åkerarealen kommer att uppgå till 2,5—2,7 milj. ha i stället för ca 2,0 milj. ha som ännu för ett par år sedan ansågs troligt.

Styrelsen omnämner i detta sammanhang den nyligen avlämnade utredningen om stöd till jordbruket i norra Sverige. De där gjorda förslagen till stödåtgärder torde vara ägnade att åtminstone dämpa den nedåtgående trenden i produktionsutvecklingen i det norrländska jordbruket. Proposition i ämnet lär vara att vänta inom kort.

Slutligen erinrar styrelsen om den utredning om landskapsvård i odlingsbygder som nu är föremål för remissbehandling. Utredningen uppskattar att 120 000 ha av de arealer som 1980 inte längre väntas vara nyttjade för jordbruk är av sådant värde ur landskapsvårdssynpunkt

att de bör bibehållas öppna och föreslår åtgärder för att så skall kunna ske.

Med hänvisning till det anförda anser lantbruksstyrelsen att behov av de i motionen begärda åtgärderna inte föreligger.

Skogsstyrelsen (19.3.1971)

Skogsstyrelsen, som finner det ligga utom sitt kompetensområde att uttala sig om behovet av en »jordbank», anför:

Skulle man av försörjningspolitiska och andra skäl bestämma sig för en sådan måste viss anpassning ske till de markanvändningsregler som statsmakterna godtagit genom utformningen av skogsvårdslagen och den bidragspolitik som bedrivs för skogsplantering på oanvänd jordbruksmark.

Enligt skogsvårdslagen (2 §) är som bekant i princip all mark som ligger helt eller i huvudsak outnyttjad att anse som skogsmark i lagens mening, om den är lämplig för skogsproduktion. Det är enligt skogsvårdsstyrelsernas undersökningar endast en ganska liten del av den nedlagda jordbruksjorden som inte är lämpad för skogsproduktion, främst vissa myrodlingar på djup torv eller mark med mycket bristfällig dränering. Från lagens huvudprincip görs dock det undantaget att ifrågavarande mark inte skall betraktas som skogsmark om den är mera ägnad att användas annorledes än till skogsbörd eller på grund av särskilda förhållanden ej bör tagas i anspråk för skogsproduktion.

Det senare av undantagen avser hänsyn till sociala eller ideella intressen t. ex. landskapsvård, rekreation, turism o. d. Genom markanvändningsplanering ser skogsvårdsstyrelserna till att sådana marker, som enligt naturvårdsmyndigheterna bedöms viktiga ur här anförda synpunkter, inte tas med i styrelsernas av statsmakterna ålagda verksamhet för att beskoga outnyttjad mark. Genom kontakt med lantbruksnämnderna kontrolleras också att sådan nedlagd åker som kan behövas för att bygga upp bärkraftiga jordbruk i trakten inte blir föremål för skogsodling.

Om man inte vill ändra skogsvårdslagens grundregel, torde man alltså — om man biträder motionärernas synpunkter — få göra något uttalande om att mark som bokförs såsom tillhörande en »jordbank» inte skall räknas som outnyttjad, även om hävden på marken kanske kommer att vara utomordentligt låg t. ex. buskslätter eller vad som kan komma att föreskrivas.

Skogsstyrelsen vill i detta sammanhang peka på ett allvarligt problem som följer med att stora arealer jordbruksmark får ligga obrukade. Därigenom skapas nämligen en utomordentligt gynnsam miljö för uppförökning av sorkpopulationer, som blir svåra skadegörare på olika växter. Sådan skadegörelse drabbar inte bara jordbruksgrödor utan också i mycket allvarligt omfattning skogsplanteringar.

Det måste dessutom beaktas att man inte som »jordbank» godkänner spridda åkerskiften inom områden där övriga markägare vill i större eller mindre omfattning definitivt lägga ner jordbruket och skogsplantera. För att å ena sidan »jordbanken» skall få något värde och å andra sidan de skogsplanterade åkerområdena skall kunna bilda användbara skogliga produktionsenheter måste en områdesvis avgränsning ske.

Detta kan komma att betyda en längre gående styrning av markanvändningen än vad nuvarande lagregler förutsätter.

Skogsvårdsorganisationen torde behöva konsulteras för att utarbeta förslag till lösning av de här antydda problemen om motionärernas hemställen skulle komma att leda till utredning av eller annat positivt beslut i den väckta frågan.

SWEN SIGT ALEXI WTH

600 KVAJILIXI 008

STANISLAUS KAZIMIERZ
80 MARSHALL DR